

VIATA ȘI ACTIVITATEA ARHIEREULUI EMILIAN ANTAL

Arhim. Mihail DANILIUC
Schitul Vovidenia, Mănăstirea Neamț

Abstract

This study deals with the personality of a bishop less known in the tumultuous history of the last century, which in the 33 years of archiepiscopate was not a single day holder in any diocese in the country. This bishop who served the Metropolitan of Bukovina was expelled from the episcopal and despise. What Metropolitan Visarion Puiu in the Metropolitan of Bukovina began and failed to finish in 1940, when he was forced to retire out, sought to continue and to complete Bishop Emilian Antal during three years as Archpriest in Suceava. Bishop Emilian Antal was able to make from the cross of suffering and humiliation on earth a road to the joy and light of Resurrection.

Keywords: Bishop Emilian Antal, Metropolitan of Bukovina, Church history, communist persecution.

Introducere

Am dedicat acest studiu unui ierarh mai puțin cunoscut din istoria zbuciumată a veacului trecut, care în cei 33 de ani de arhierie nu a fost nici o zi titular în vreo eparhie din țară. Viața acestui ierarh am descoperit-o prin intermediul cercetărilor prilejuite de lucrarea de licență despre viața și activitatea Mitropolitului Visarion Puiu. Cei doi arhieri alungați din scaunele episcopale și urgisiți au mai multe lucruri în comun: în primul rând, amândoi au păstorit aceeași eparhie, Mitropolia Bucovinei, în al doilea rând, amândoi au locuit în aceeași casă, căci după plecarea lui Visarion Puiu, casa sa de la Vovidenia a fost folosită, ce-i drept, doar jumătate de an, și de vlădica Emilian, pe când era profesor la Seminarul teologic din apropiere. Dar în mod deosebit îndrăznesc să afirm că ceea ce a început Visarion Puiu în Mitropolia Bucovinei și nu a reușit să termine în 1940, când a fost

scos forțat să iasă la pensie, a căutat arhiepiscopul Emilian Antal să reia, să continue și să desăvârșească în cei trei ani de arhipăstorire la Suceava (unde s-a mutat sediul Mitropoliei Bucovinei, după ce trupul României mari a fost sfârtecat de talpa bolșevică, prin răpirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord).

Dintru început trebuie să precizez că despre vlădica Emilian s-a scris foarte puțin și de aceea, ca și în cazul lucrării despre Mitropolitul Visarion, am întâmpinat multe neajunsuri. Consider că acest studiu va putea fi îmbogățit atunci când informații inedite vor apărea, când dosare noi legate de viața și activitatea arhiepiscopului Emilian Antal vor fi scoase din obscuritatea nepăsării și din tainița ignoranței. Prima lucrare și primele preocupări de a scoate din întunericul uitării viața acestui ierarh aparțin distinsului preot bucovinean și neobosit cărturar Dumitru Valenciuc. Lui îi mulțumesc în chip deosebit pentru informațiile pe care mi le-a oferit în acest sens, pentru îndrumările și lămuririle necesare înțelegerii cât mai depline a celui ce a fost arhiepiscopul Emilian Antal. De asemenea, îi mulțumesc cu profundă grațitudine domnului profesor Laurențiu Tănase, membru în Colegiu CNSAS, care mi-a oferit tot sprijinul în cercetarea dosarelor din arhiva CNSAS, legate de viața și activitatea arhiepiscopului Emilian Antal.

1. Date biografice până la hirotonia într-un arhiepiscop

Născut în orașul Toplița, județul Harghita, pe 20 octombrie 1894, Dumitru (viitorul episcop Emilian) a fost al șaselea din cei doisprezece copii ai familiei Dumitru Antal și ai Ilenei, fostă Cristea, soră cu Miron Cristea¹, viitorul Patriarh al României. După terminarea școlii primare din sat, tânărul Dumitru continuă studiul la Brașov și Năsăud. Datorită înclinațiilor spre cele sfinte, după terminarea studiilor liceale, se înscrie la Facultatea de Teologie din Sibiu, pe care o va absolvi în 1916. Doi ani după aceasta, tânărul teolog urmează cursurile Facultății de Filosofie a Universității din Budapesta. Aici, pe lângă studii, se alătură multor adolescenți de același neam aflați în capitala maghiară, orânduși în Societatea „Petru Maior”, depunând o intensă activitate de promovare și apărare a intereselor românești în Transilvania și nu numai. Având în vedere activitatea sa foarte

¹ Ion Rusu Abrudeanu, *Patriarbul Dr. Miron Cristea, Înalt Regent*, vol. I, București, 1929, p. 15.

rodnică în sânul acestei organizații culturale, nu peste mult timp este ales președintele Societății „Petru Maior”, funcție care i-a permis să participe la Marea Unire de pe 1 Decembrie 1918.

Sfârșitul Primului Război Mondial a adus schimbări majore și în viața tânărului Dumitru Antal, care a refuzat înapoierea la Budapesta pentru a-și termina studiile, și se angajează în cadrul Consiliului Dirigent al Transilvaniei, la Departamentul Ocrotirilor Sociale, dar nici aici nu a stat foarte mult, căci, datorită competențelor sale deosebite, a fost numit director al Regionalei Societății pentru ajutorarea orfanilor de război. În această demnitate se ocupă îndeaproape de soarta acelor oropsiți de urgiile războiului, organizând multiple acțiuni de întraajutorare și de susținere materială și spirituală a celor rămași fără părinți din pricina războiului. În mai toate localitățile însemnate din Transilvania, această societate și-a deschis filiale, reușind astfel să țină o evidență cât mai realistă a celor ce aveau nevoie de sprijin².

Între timp se căsătorește și intră în cinul bisericesc: pe 27 octombrie 1924 este hirotonit diacon, iar pe 15 noiembrie, în același an, preot, încredințându-i-se și primul rost în Biserică – protopop de Reghin, funcție pe care o slujește cu mult devotament. La propunerea chiriarhului, preotul Dumitru Antal se transferă la Cluj, unde Episcopul Nicolae Ivan al Clujului îl numește în funcția de revizor eparhial, post ocupat din 1927 și până în 1933. Tot la Cluj, este însărcinat și cu responsabilități în ceea ce privește editarea revistei „Renașterea”. În 1933, Dumitru Antal părăsește Ardealul, mutându-se în capitala țării la solicitarea Patriarhului Miron Cristea, unchiul său. În București, pentru început, preotul Dumitru Antal ocupă postul de preot paroh la Biserica „Brad-Boteanu”, unde a funcționat până în 1938, când i se încredințează funcția de inspector general în Ministerul Cultelor³. Nu au lipsit și vocile malițioase care contestau meritele preotului Dumitru, dar și pregătirea acestuia pentru ocuparea demnității sus menționate.

Odată ajuns în București, se părea că viața preotului Dumitru Antal va fi una frumoasă, încununată și de o carieră demnă de pregătirea sa. Probabil că planurile lui Dumnezeu erau altele cu

²Pr. Dumitru Valenciu, *Arbierul Emilian Antal Târgovișteanul*, Câmpulung, Bucovina, Biblioteca „Miorița”, 2005, p. 12.

³Emilian Antal, *Autobiografie*, ACNSAS, dosar 5399, vol. II, p. 5.

viitorul acestui preot. Nu după mult timp după ce s-a mutat în capitală, potrivit mărturisirilor sale, au apărut o serie de probleme familiale pricinuite de soția lui, care a început a-i fi infidelă. Din aceste pricini, preotul Dumitru este nevoit să divorțeze. Adversarii patriarhului atât au așteptat: găsiseră o nouă pricină de a-l ataca indirect. Mai toate ziarele centrale publicau articole scandaloase în care Dumitru Antal era acuzat și defăimat, fără a i se da posibilitatea de a se apăra, ba chiar unii susțineau că patriarhul ar fi stăruit și l-ar fi convins pe nepotul său ca să divorțeze, deoarece acest lucru i-ar fi deschis drumul spre ierarhia bisericească superioară⁴.

2. Emilian Antal – arhiereu

Concomitent cu drama familială a preotului Dumitru Antal, Visarion Puiu, Mitropolitul de la Cernăuți, ducea lupte concentrate pentru reactivarea Episcopiei Maramureșului, sub oblăduirea Mitropoliei Bucovinei⁵. După câteva polemici duse în mod special cu Mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, care voia ca nou-înființata eparhie să-i fie sufragana, Mitropolitul Visarion a reușit ca Episcopia Maramureșului să depindă de Cernăuți. Sfântul Sinod, prin Hotărârea nr. 2029, din 17 iunie 1937, aprobă înființarea Episcopiei Maramureșului, cu sediul la Sighet⁶. Decretul-lege nr. 1847, din 14 iulie, publicat în Monitorul Oficial nr. 137, din 23 iulie 1937, recunoștea hotărârea sinodală, iar Consiliul de Miniștri stabilește ca Mitropolia Bucovinei să susțină financiar activitatea episcopiei nou-înființate, până la 1 ianuarie 1938, când urma să fie înscrisă pentru a putea beneficia de fonduri bugetare⁷. Am amintit de această inițiativă a Mitropolitului Visarion Puiu, deoarece vom vedea că ea se va lega de viitorul preotului Dumitru Antal.

Ca fiecare început, și în cazul înființării acestei eparhii lucrurile au mers anevoios, fie din pricini inerente condițiilor date, fie poate din cauza unor intrigi. Cert este că titularul Episcopiei Maramureșului a fost ales, după un an, în 1938, în persoana arhiereului

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Fapte și gânduri pentru Biserica Bucovinei*, Imprimeria Națională, București, p. 375.

⁶ Diac. Gh. I. Moiescu, *Înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LV (1937), nr. 11-12, p. 578.

⁷ Monitorul Oficial, nr. 167, 23 iulie 1937, *apud Fapte și gânduri...*, p. 376.

Vasile Stan Rășinăreanu, fost vicar la Sibiu⁸. Ar fi interesant să reținem lista de candidați care circula prin anumite cercuri, listă din care făcea parte și protoiereul Dumitru Antal, de curând divorțat⁹. Revista „Predania”, care l-a atacat dur pe preotul Dumitru Antal, era înființată de George Racoveanu, fruntaș legionar din Germania, apropiat colaborator al filosofului Nae Ionescu. Această revistă, prezentând posibili candidați pentru scaunul episcopal de la Sighet, afirma tendențios, după ce enumera persoana lui Dumitru Antal: „... și cei care vor mai reuși să-și transcrie sentința de divorț până la data alegerii”¹⁰.

Dacă privim peste dezbaterile sesiunii ordinare a Sfântului Sinod din 1938¹¹, deducem cu ușurință intenția Patriarhului Miron de a așeza la Sighet pe nepotul său, preotul Dumitru Antal. Probabil acest gând al patriarhului explică graba cu care Sinodul dezbătea în ziua următoare propunerea de ridicare la rang de arhimandrit a preotului Dumitru Antal, inspector în Ministerul Cultelor și vicar al Mitropoliei Bucovinei, care, interesant, nici nu era călugărit. Adresa nr. 2961/1938 a Mitropoliei Bucovinei făcea referire la faptul că persoana în discuție urma să se călugărească¹². Înaltul for bisericesc aprobă cererea Mitropoliei Bucovinei referitoare la pr. Dumitru Antal, în ședința din 6 mai 1938. Este tuns în monahism în martie 1938, cu metania la Dragomirna, primind numele de călugărie Emilian, iar la doar o lună, pe 10 aprilie, i s-a acordat rangul de arhimandrit, lucru care-l făcea eligibil pentru treapta arhieriei. Sinodul aprobă, în mai 1938, înființarea celui de-al doilea post de arhierie-vicar al Mitropoliei Bucovinei, iar candidatul, în persoana arhimandritului Emilian Antal, era pregătit. Mai lipsea decretul regal de recunoaștere a noului post. Iarăși își face loc neprevăzutul: Patriarhul Miron transferă pe Vicarul patriarhal, Irineu Mihălcescu Târgovișteanul, la Râmnic, unde scaunul episcopal devenise vacant prin retragerea la

⁸ Pr. Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 15.

⁹ *Predania*, Revistă de critică teologică, an I (1937), nr. 6-7, p. 31.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Dezbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1938. Ședința din 18 martie*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LVI, nr. 11-12, p. 30.

¹² *Ibidem*.

pensie a Episcopului Vartolomeu Stănescu¹³. În aceste condiții, se vacanta postul de vicar patriarhal, unde urma să se aleagă o altă persoană. Vlădica Visarion, în ședința din 11 noiembrie 1938, în calitate de președinte de ședință, propune alegerea de urgență a unui vicar patriarhal, motivând faptul că patriarhul, făcând parte din regența regală, fiind reținut adesea în slujba țării, are nevoie absolută de un ajutor. Patriarhul Miron acceptă propunerea făcută de Visarion Puiu și propune candidat pe arhimandritul Emilian Antal. Propunerea a fost acceptată cu majoritatea absolută a celor prezenți¹⁴. Hirotonia a avut loc de ziua de sărbătoare a unui mare episcop, 6 decembrie, Sfântul Ierarh Nicolae, în Catedrala Patriarhală, oficiind Patriarhul Miron și doi episcopi: Grigorie al Aradului și Vasile al Caransebeșului¹⁵.

În cuvântul rostit la sfârșitul Liturghiei, Miron Cristea a făcut câteva aprecieri interpretabile. Știa foarte bine patriarhul că erau mulți contestatari față de această alegere și numire a nepotului său. În pofida acestora, Patriarhul Miron a spus: „...*cu toate că ești numai arbiereu și n-ai jurisdicție, eu îți dau această cârjă a mea prin care-ți acord (și o voi face și în scris) jurisdicție de episcop, de mitropolit al Ungro-Vlabiei și [jurisdicție n.n.] patriarhicească pentru ca pe măsura în care vor slăbi puterile mele, de ierarh trecut de 70 de ani, în aceeași măsură să îndeplinești Prea Sfinția Ta cerințele legate de marea sarcină a conducerii superioare bisericești. Cu nimic să nu se simtă astfel lipsa prezenței mele în afacerile bisericești și cele administrative...*”¹⁶. Este lesne de intuit ce agitație au iscat aceste cuvinte ale patriarhului. Deja apăruseră prin presă insinuări că bătrânul patriarh și-a asigurat nepotul că-i va fi urmaș în scaunul patriarhal, că la Palatul Patriarhal domnește nepotismul. Doar peste un an, Miron Cristea, primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, trece

¹³ Mitropolitul Antonie Plămădeală afirmă că vlădica Vartolomeu a fost nevoit să se retragă la pensie din cauza faptului că s-a îmbolnăvit grav. Dragoș Șeuleanu și Carmen Dumitriu, *Amintirile Mitropolitului Antonie Plămădeală*, București, p. 190.

¹⁴ *Lucrările Sfântului Sinod al Sfinței Biserici Ortodoxe Române, sesiunea ordinară, noiembrie-decembrie 1938*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LVI, nr. 11-12.

¹⁵ Diacon Gh. I. Moiescu, *Alegerea și hirotonia P.C. Arhimandrit Emilian Antal întru arbiereu vicar al Eparhiei Ungro-Vlabiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LVII (1939), nr. 1-2, p. 100.

¹⁶ *Ibidem*, p. 103.

la Domnul în condiții, spun unii, suspecte¹⁷. Moartea Patriarhului Miron va fi urmată de grele încercări pentru nepotul său, arhiereul Emilian Antal.

Conform tradiției, locțiitorul lui Miron Cristea până la alegerea unui nou patriarh era Mitropolitul Moldovei, pe atunci, Nicodim Munteanu. Se știe foarte bine că în alegerea noului patriarh s-au făcut diverse propuneri, iar clasa politică încerca și ea, prin diverse metode, să-și impună candidații. Favoritul era marele mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan, dar, surprinzător, în sesiunea extraordinară a Marelui Colegiu Electoral, acesta declară că nu va candida la funcția supremă din cadrul Bisericii Ortodoxe Române. În acest demers este urmat, poate nu întâmplător, de un alt favorit cu șanse reale în rândul electorilor: Visarion Puiu, mediatizatul Mitropolit al Bucovinei. Având în vedere refuzul celor doi predilecți, drumul celui de-al treilea era liber. Astfel, Nicodim Munteanu, mitropolitul de la Iași, primește 458 de voturi, iar cei doi, Nicolae Bălan și Visarion Puiu, deși au declarat înainte că nu vor candida, totuși au primit câte 11 voturi fiecare, dovadă că în rândul electorilor se aflau și persoane care voiau cu tot dinadinsul ca unul dintre ei să urce în scaunul patriarhal. După alegerea lui Nicodim Munteanu de la Iași în demnitatea supremă din cadrul Bisericii Ortodoxe Române, acesta a căutat să-și formeze propria-i echipă de colaboratori, însărcinând pe cei din fostul aparat administrativ cu alte ascultări.

Pentru început, Arhiereul Emilian primește împuterniciri ce țineau de sectorul cultural al Arhiepiscopiei Ungro-Vlahiei, dar evenimentele politice pun Patriarhia Română într-o situație oarecum nemai-întâlnită. După ocuparea Basarabiei și a nordului Bucovinei, mulți clerici din aceste ținuturi românești, simțindu-și amenințată viața și misiunea preoțească, aleg să ia drumul pribegiei în Regat. Era o situație delicată pentru conducerea Bisericii Ortodoxe Române¹⁸. Trebuiau găsite soluții în vederea ajutorării și aflării pentru acești clerici refugiați a unor mijloace de existență, unii trebuind plasați în parohiile vacante, altora, după caz, încercând să li se asigure condiții de existență din fonduri sau colecte, iar pentru cei mai în vârstă, chiar pensionare. Numărul clericilor refugiați fiind destul de mare,

¹⁷ Ilie Șandru și Valentin Borda, *Patriarbul Miron Cristea*, Târgu Mureș, 1994, pp. 196-198.

¹⁸ Cf. „Biserica Ortodoxă Română”, an LVIII (1940), nr. 7-8, p. 593.

a trebuit să se constituie o comisie la nivel central, care să se ocupe de situația fiecărui cleric în parte. În fruntea acestei comisii a fost numit Arhiepiscopul Emilian. După încheierea activității comisiei constituite special pentru a rezolva problemele clericilor refugiați din teritoriile ocupate de sovietici, Arhiepiscopul Emilian Antal rămânea iarăși fără o „ascultare” demnă de poziția sa. În acest timp, Eparhia Argeșului rămăsese fără chiriarh, din vara lui 1940, când titularul ei, Episcopul Grigorie Leu, a fost transferat la Huși. Timp de un an, scaunul episcopal a fost ocupat de Dionisie Erhan¹⁹. Atașat de locurile pe care le-a păstorit cu devotament de atâta timp, vlădica Dionisie se va repatria, fiind pensionat în 1941. Deci, plecând vlădica Dionisie, scaunul episcopal se vacantează iarăși. În aceste împrejurări, vlădica Emilian este trimis la Argeș, fiind numit delegat cu titlu provizoriu de către patriarh pentru conducerea eparhiei, unde păstorește până-n ianuarie 1944²⁰, când este ales un episcop titular. În aceste condiții, vlădica se retrage la Mănăstirea Cernica timp de un an, unde este numit stareț, între iunie 1944 și martie 1945²¹. Să nu uităm că toate aceste lucruri se întâmplau pe când obuzele și schijeje sfârteceau trupurile românilor, dar și sufletele lor. Stăreția vlădiciei la Cernica nu a fost una tihnită. În plin război, așezămintele monahale erau adesea folosite ca spitale de campanie, dar și ca adăposturi pentru refugiați ori pentru cei urgisiți. De exemplu, la Cernica, în acea perioadă, din cei peste o sută de viețuitori, peste un sfert erau călugări refugiați din Basarabia. Dacă România se confrunta cu realitatea dramatică a celui de-al Doilea Război Mondial, nici Biserica Ortodoxă nu era scutită de neajunsuri și frământări interne, pricinuite, în parte, de partidele politice care s-au obișnuit să intervină în treburile bisericești. Multe din scaunele episcopale și chiar mitropolitane erau vacante. La acestea se adaugă și Mitropolia Bucovinei, prin demisia inoportună a eparhietului bucovinean, Tit Simedrea. În aceste împrejurări, Patriarhul Nicodim, neavând altă soluție, îl trimite pe Arhiepiscopul Emilian la Suceava, prin delegația emisă pe 6 martie 1945,

¹⁹ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române din Basarabia*, în „Teologie și Viață”, an II (1991), nr. 9-12, p. 34.

²⁰ Pr. Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 20.

²¹ Potrivit propriilor sale mărturisiri în „Foaia Oficială a Mitropoliei Sucevei”, Sesiunea Extraordinară a Adunării Eparhiale a Mitropoliei Sucevei, an LXXVIII (1947), nr. 10-11, p. 2.

în care era numit locotenent de mitropolit al Bucovinei. Nici aici chiriarul nu s-a putut bucura de multă liniște. Ingerințele puterii politice erau din ce în ce mai grosolane în Biserică. La nici un an de păstorire provizorie la Suceava, locotenentul de mitropolit, Emilian, avea să se confrunte cu amenințarea desființării eparhiei sale. Conducătorii politici au sugerat conducerii Bisericii Ortodoxe Române să ia în discuție viitorul acestei mitropolii: trebuia desființată ori transformată în episcopie²². Demisia Mitropolitului Tit Simedrea a fost determinată de anumite presiuni politice, motivate de faptul că acesta a organizat defectuos refugiul din martie 1944. Patriarhul Nicodim îi sugerează Mitropolitului Tit să se retragă din funcție, printr-o scrisoare trimisă la Suceava: „*Onoratul Guvern, prin organul său de legătură cu Biserica, ne informează că credincioșii acelei Mitropolii din partea rămasă neocupată se plâng a fi rămas fără vlădică, în concluzie rugându-Ne să delegăm de urgență alt chiriarb și alt vicar...*”²³.

3. Activitatea de locotenent de mitropolit la Suceava

Păstorirea Arhiereului Emilian la Suceava debutează sub auspiciile unei prelungite situații de incertitudine privind însăși existența Mitropoliei Bucovinei. Conducerea politică a statului începea să-și impună tot mai mult influența în viața Bisericii. De exemplu, la data de 6 martie 1945 a fost desființată Mitropolia Olteniei, iar conducerea politică „indica” Sfântului Sinod să ia în discuție situația eparhiilor din Maramureș, dar și a Mitropoliei Bucovinei. Că această mitropolie nu era văzută cu ochi buni la București o arată și numirea unui preot în loc de eparhiot în delegația care a reprezentat Patriarhia Română într-o vizită la Moscova, în 1946. Atât timp cât din delegație făceau parte câte un episcop reprezentând fiecare mitropolie din Biserica Ortodoxă Română, iar din Mitropolia Bucovinei a fost preferat un preot în locul mitropolitului, chiar dacă acesta era numit cu titlu provizoriu, arată, o dată în plus, că Patriarhul Nicodim, cel care conducea delegația la Moscova, înțelesese bine mesajul politicianilor:

²² *Dezbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea Ordinară din 1946, ședința din 11 decembrie*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXV (1947), nr. 1-3, p. 127.

²³ Pr. Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 24.

Mitropolia Bucovinei nu mai avea multe zile²⁴. Îndată după întoarcerea delegației de la Moscova, Sfântul Sinod, în ședința ordinară din 11 decembrie 1946, va lua în discuție situația „fostei Mitropolii a Bucovinei, dacă va rămâne ca Arhiepiscopie sau ca Episcopie”²⁵. La Suceava aceste triste vești au tulburat foarte mult apele și au adus multă neliniște celui care vremelnic păstora eparhia Țării Fagilor.

Adresa nr. 212, din 6 martie 1945, emisă de Patriarhia Română, înștiința Mitropolia Bucovinei următoarele: „*Prin Înaltul decret regal nr. 555 din februarie 1945 publicat în Monitorul Oficial nr. 51 din 3 martie 1945, Maiestatea Sa Regele a binevoit a primi demisia Î.P.S. Tit Simeirea din scaunul de Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei. Față de cele de mai sus, noi, prin decizia patriarbicească nr. 211/1945, am delegat ca Locotenent de Arhiepiscop și Mitropolit pe P.S. Sa Arhiereul Emilian Antal Târgovișteanul, Vicarul Sf. Mitropolii a Ungro-Vlabiei, spre a conduce acea Eparhie pe tot timpul vacanței scaunului.*

Ca atare, Prea Sfinția Sa va veni de îndată la sediul Arhiepiscopal și Mitropolitan, spre a lua în primire atribuțiile care-i revin, potrivit Deciziei Noastre nr. 211/1945, aici anexată în copie”.

Pe 7 martie 1945, Arhiereul Emilian preia neoficial administrația Fondului Bisericesc, pentru ca să se poată efectua cât mai urgent plata salariilor și a celorlalte cheltuieli, deoarece acesta era unicul mijloc de finanțare a Mitropoliei, însă plecarea efectivă a acestuia în Suceava s-a făcut pe 9 aprilie. Cu o zi înainte, el adresa un fel de pastorală poporului bucovinean, din care spicuim: „... *ni s-a dat să pornim la lucru în împrejurări grele, pe care le cunoaștem cu toții. Multe, chiar foarte multe, trebuie luate de la început, altele adaptate și potrivite la vremurile schimbate*”. Din aceste cuvinte deducem circumstanțele nefavorabile în care a început păstorirea Arhiereului Emilian în Bucovina. Nici nu a ajuns bine în noua eparhie, că a și început să cunoască îndeaproape realitățile, de cele mai multe ori dramatice, în care se afla Biserica lui Hristos din Moldova. Vizitele pastorale întreprinse la Rădăuți, Putna, Gura Humorului prilejuindu-i

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Dezbaterile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sesiunea ordinară din 1946, ședința din 11 decembrie 1946, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXV (1947), nr. 1-3, pp. 127-128.*

cunoașterea realităților concrete ale păstoriților și păstorilor de su-flete din Bucovina. Când a avut loc instalarea oficială, pe 15 aprilie 1945, în Biserica Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou”, locotenentul de mitropolit avea formată imaginea reală a problemelor, neajun-surilor, tulburărilor, neînțelegerilor, care măcinau liniștea și cadrul duhovnicesc specific ortodox. Gravitatea situației era nefericit ampli-ficată de „hotărârea” Patriarhului Nicodim de a nu trimite la instala-rea Arhiepiscopului Emilian Antal nici un delegat din partea autorității bisericești centrale, gramata patriarhală fiind citită de preotul consilier sucevean Ioan Puiu. Bănuim că bătrânul patriarh a înțeles foarte clar mesajul căpeteniilor politice din capitală, care voiau să minimalizeze cât mai mult posibil acest eveniment de la Suceava.

În aceste împrejurări, delegatul patriarhal, preotul Ioan Puiu, a ros-tit și cuvântul de întâmpinare a noului arhipăstor²⁶. Sfânta Liturghie a fost oficiată doar de preoții bucovineni, împreună cu preoții pro-fesori de la Facultatea de Teologie²⁷. Din partea autorităților locale au participat demnitari, reprezentanți ai diferitelor instituții politice, sociale și culturale. Toată asistența a ascultat cu luare aminte, dar și cu stupoare mesajul patriarhului. Cu luare aminte, pentru că prin el se trasau liniile generale ale activității noului chiriarh, iar cu stupoare, deoarece era nepotrivit ca aceste lucruri să fie citite de un preot și adresate unui mitropolit.

Cuvântarea festivă a locotenentului de mitropolit al Bucovinei nu a fost deloc măreață, nu s-a hazardat în angajamente pe care știa că nu le poate împlini. Știindu-se îndeaproape monitorizat, ierarhul trimite rapoarte și dări de seamă cu regularitate la București. În data de 30 iulie 1945, Sfântul Sinod „*deliberând asupra dării de seamă despre activitatea Prea Sfinției Voastre, în cuprinsul Eparhiei al cărei locotenent sunteți, a adus următoarea hotărâre: Ia act de activitatea P.S. Voastre, pe care o apreciază elogios*”²⁸.

Aceste aprecieri laudative par a fi nefirești dacă ne gândim că, doar la câteva luni, aceeași conducere de la București va hotărî retra-gerea delegației date vlădiciei Emilian la Suceava și numirea în funcția

²⁶ Pr. Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 37.

²⁷ *Instalarea Înalt Prea Sfințitului Emilian Antal, Locotenent de Arhiepiscop și Mitropolit*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVI, iulie 1945, p. 3.

²⁸ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Fond Arhiepiscopia Sucevei și Mara-mureșului, an 1945, dosar nr. 10.

de mitropolit al Bucovinei a Arhiepiscopului Efrem Enăchescu, fost mitropolit al Basarabiei. Această schimbare „neașteptată” a fost comunicată la Suceava prin adresa nr. 1729, din 5 decembrie 1945: *„Onor. Sfintei Arhiepiscopii și Mitropolii a Bucovinei. Suceava. De comun acord cu Sinodul Permanent care a avut loc la 4 decembrie 1945, am retras, pe data de 5 decembrie 1945, delegația de locotenent de Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei dată P.S. Arhiepiscopului Emilian Antal Târgovișteanului și am delegat în locul său până la alegerea titularului, pe Î.P.S. Mitropolit Efrem Enăchescu, care va veni cât de curând la sediul scaunului mitropolitan, spre a lua în primire atribuțiile ce-i revin din această delegație potrivit canoanelor și legilor Țării. Vă comunicăm cele de mai sus, în vederea luării măsurii convenite”*²⁹.

Așadar, Emilian nu se bucura de sprijinul sinodalilor de la București. Să fi fost și aici amestec politic, să fi dorit vreun demnitar să-și promoveze pe careva dintre rude, apropiați, prieteni, în scaunul de la Suceava, râvnit, de altfel, pentru frumusețea mănăstirilor, pentru bogățiile Arhiepiscopiei, să fi fost doar niște șicane care au început încă de la moartea unchiului său, primul patriarh al României? Rămâne o taină, deocamdată. Doar intervenția politicului a făcut ca locotenentul de mitropolit de la Suceava să nu fie schimbat. Acest lucru reiese dintr-o altă adresă, pe care cancelaria patriarhală o adresează Mitropoliei Bucovinei: *„În urma stăruințelor insistente ale Domnului Ministru al Cultelor și a luării de măsuri pentru altă înlesnire în administrația Mitropoliei centrale a Ungro-Vlahiei, am revenit asupra adresei noastre nr. 1729, din 5 dec. 1945, către acea Mitropolie, și ca atare am dispus ca P.S. Arhiepiscopului Emilian Antal să rămână mai departe acolo în Bucovina”*³⁰.

Că politicul a fost implicat în a forța mâna patriarhului de a-l menține pe Antal la Suceava reiese și din declarația lui Emil Bodnăraș, secretar general al președinției Consiliului de Miniștri, de la sfârșitul lunii aprilie 1946, declarație ocazionată de ceremonia instalării noii conduceri a Fondului Bisericesc, la Câmpulung: *„... astăzi lucrurile s-au schimbat. Guvernul de la 6 martie 1945, de sub președinția domnului Petru Groza, a văzut lucrurile altfel. Privind mai*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

*departe, peste zbugiumul timpului de față, guvernul a înțeles să sprijine la conducerea Mitropoliei Bucovinei, ca Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, pe Înalt Prea Sfințitul Antal Emilian*³¹.

După aceste șicane prelungite, după ce vlădica Emilian a simțit că apele s-au mai limpezit, a început o titanică muncă la Suceava, de reorganizare și reactivare a organelor administrativ-bisericești ale Mitropoliei. În aceste condiții, locotenentul de mitropolit al Bucovinei a întreprins o serie de acțiuni menite să ducă la o organizare și administrare cât mai eficientă a eparhiei. Pentru aceasta a reorganizat împărțirea administrativă, așa încât gurile rele, care invocau ca motiv pentru desființarea Mitropoliei Bucovinei numărul mic de protopopiate, să nu mai aibă teme al acestor pretexte. Începând cu luna octombrie 1945, Arhiepiscopia Sucevei avea zece protoierii, după cum urmează: Arbore, Câmpulung, Dărmănești, Humor, Ilișești, Rădăuți, Siret, Suceava, Vatra Dornei și Vicov³². Ca la orice început, și în cazul înființării sau reînființării acestor protoierii, greutatea și neajunsurile erau inerente. Ele au fost activate nu numai din motivația sus amintită, ci și pentru o mai bună organizare a vieții duhovnicești, dar și a acțiunilor filantropice, având în vedere că războiul lăsase multe și sângerânde răni nu numai pe trupurile bucovinilor, dar și în sufletele lor. Treburile nu erau mai bune nici în cadrul Consiliului Eparhial. Mulți consilieri nu se mai bucurau de încrederea alegătorilor, o parte dintre ei au fost însărcinați cu alte demnități sau chiar au decedat. Mitropolitul locotenent a convocat Adunarea Eparhială a Mitropoliei pentru alegerea noilor consilieri capabili să răspundă la noile chemări ale Bisericii³³.

O problemă specială pe care trebuia să o rezolve cât mai urgent vlădica Emilian era situația grea a clericilor plecați în pribegie. Să nu uităm că nu de mult se încheiase războiul, că Mitropolia Bucovinei a fost nevoită să guste din amarul exilului; să mai amintim că eparhia era frântă pe din două; U.R.S.S. a ocupat, după 23 august 1944,

³¹ *Conducerea nouă a Fondului Bisericesc. Solemnitatea instalării. Cuvântarea domnului Emil Bodnăraș, secretar general al Președinției Consiliului de Miniștri, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII, 15 mai 1946, p. 3.*

³² *Cercurile protopopești ale Eparhiei Bucovinei de Sud, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, nr. 3, 1 noiembrie 1945, pp. 5-6.*

³³ *Sesiunea extraordinară a Adunării Eparhiale a Mitropoliei Sucevei, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, nr. 10, noiembrie 1947, p. 8.*

judetele Cernăuți, Storojineț, Rădăuți și Suceava. Pe la sfârșitul lui martie 1944, au fugit din calea Armatei Roșii aproximativ 214 preoți, sub ocupație rusească rămânând doar 70 de preoți și opt monahi³⁴. Am arătat anterior că Patriarhia Română a instituit o comisie, care s-a ocupat cu plasarea acestor clerici în posturi vacante din cadrul Patriarhiei Române. Ce paradox! Cine a condus această comisie? Reamintim, Arhiepiscopul Emilian Antal. Cine a ajuns în eparhia de unde preoții plecaseră și unde Sfintele Biserici rămăseseră fără slujitori? Tot Emilian Antal. Din clericii refugiați s-au reîntors doar 73. De aici ne dăm seama că nu era ușor pentru ierarh să asigure necesarul de personal eclesial, mai ales după război, când rănilor sufletești ale miilor de orfani, văduve, veterani, schilodiți în lupte trebuiau alinate, trebuiau încurajate, susținute. Cei reîntorși din refugiu au apelat la același om care în Regat i-a ajutat să supraviețuiască. Acum tot el trebuia să caute soluții pentru a-i susține să se reintegreze în comunități, să-și câștige existența. Cea mai plauzibilă cale de a-i ajuta a fost aceea de „forța” autoritățile pentru a înființa noi posturi în parohiile existente sau de a înființa noi parohii. Acest lucru nu era posibil fără sprijinul subsecretarului de stat la Președinția Consiliului de Miniștri, Emil Bodnăraș. Acesta, fiind deputat de Câmpulung, avea tot interesul să câștige sprijinul Bisericii, deoarece anul următor, 1948, era unul electoral. Această îndrăzneță inițiativă nu a avut multe zile, deoarece Ministerul Cultelor, înscriindu-se în orientarea generală a conducerii politice de la București, din ce în ce mai ostilă Bisericii, a încetat a mai acorda finanțare pentru noi posturi în Mitropolia Bucovinei.

Anii de după război, cu multe privațiuni, dar și decăderea morală care apare în vremi de instabilitate ideologică și politică, aveau parcă nevoie, mai mult ca oricând, de „aplecarea Bisericii” spre sufletele bucovinenilor pustiite de mulțimea nevoilor. Locotenentul de Mitropolit Emilian, cunoscând bine nevoile credincioșilor, va răspunde tuturor chemărilor de a fi prezent în mijlocul acestora, cu ocazia săvârșirii diverselor slujbe religioase³⁵; iar un martor al vremii consemnează: *„Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Emilian cercetează viața dubovnicească a păstoriților cu nețârmurită dragoste și bunătate,*

³⁴ *Evacuarea Sf. Mitropolii a Bucovinei în 1944*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, 1945, nr. 4, p. 10.

³⁵ Pr. George Belei, *Slujbe arhieresti*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVI, nr. 4, 1 decembrie 1945, p. 5.

în mod discret, dar pilduitor, cu timp și fără timp, ca un adevărat părinte”³⁶. Încă înainte de a fi numit oficial, acesta străbate principalele centre eparhiale pentru a constata la fața locului ororile războiului: biserici profanate, jefuite, improprii cultului. În iulie 1945, se adresează credincioșilor și clerului cerând fiecărui preot ca „întâia grijă a fiecărui preot de a acoperi Sfânta Masă, cel puțin cu o față de masă albă”³⁷, pentru ca nici o comunitate să nu fie lipsită de Sfânta Liturghie. Vlădica a notat câteva impresii din vizitele sale pastorale, sfințirile de biserici, inspecțiile inopinate, vizitele canonice sau liturghiile arhieresti. La nevoile multe care erau de rezolvat, aceste participări personale i se păreau puține, de aceea, în baza propunerilor Consiliului Eparhial și a rapoartelor protoierești, „a dispus organizarea unei Misiuni eparhiale formată din preoți aleși, câte doi din fiecare protoierie, sub conducerea unui misionar eparhial”³⁸. Aceștia vor porni la lucru, uneori neînțeleși, alteori contestați, dar convinși că era vremea să pășească spre schimbare”. „Ruină multă e în satele noastre, dar și mai multă în sufletele credincioșilor noștri! Satele sunt pline de ură, de ceartă, de răz bunare, de furturi, de concubinaje și divorțuri... Până și cântecetele, borele, portul și graiul se strică, împetrițându-se cu fel de fel de mode noi, importate din viața vicioasă a orașelor”, scria preotul Octavian Sabin, lămurind necesitatea prezenței acestor misionari lângă parohii³⁹. Recomandările arhipăstorului, bun cunoscător al realităților din parohii, sunt pentru pastorația individuală un mijloc pentru a lega sufletește pe credincioși de preotul lor, pentru orice sfat, în orice împrejurare. Despre slujbele în sobor, recomandă a nu se face abuz de ele, pentru a nu se banaliza, iar atunci când se fac să fie bine pregătite, cu sobor ales și impresionant din toate punctele de vedere.

În privința sectarilor, Mitropolitul Emilian este de părere că dacă ostilitatea față de aceștia este reprobabilă, nici indiferența nu este potrivită, iar părerea unor preoți precum că pe cei pierduți din Ortodoxie nu-i mai poți câștiga o consideră total eronată, argumentând

³⁶ Pr. Emilian Antal, *Îndrumări misionare*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII, nr. 6-7, 1946, p. 11.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Pr. Octavian Sabin, *Rolul misiunii eparhiale*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII (1946), nr. 4, p. 2.

că Mântuitorul n-a predicat numai în biserică, ci mai mult afară, în popor⁴⁰. Activitățile misionare, multe și gustate de participanți, au atras atenția noii conduceri a statului, care a trecut la formarea celebrelor comitete de colaborare pe care Locotenentul de Mitropolit Emilian e nevoit să le accepte. În consecință, și preacuvioșii misionari vor trebui să-și reorganizeze munca de culturalizare, de asistență socială, caritativă și sanitară, precum și de combatere a obscurantismului sectar⁴¹. De fapt, această reorganizare, care s-a vrut o dublare în activitatea antisectară a preoților, avea drept scop folosirea grupărilor sectare și chiar a Oastei Domnului în scopuri politice. Ulterior, Oastea Domnului a fost supusă represiunilor comuniste, mulți dintre conducătorii locali fiind arestați sau deportați. Aceste preocupări arată, o dată în plus, grija părintească a chiriarhului față de turma sa, pentru viața pastorală a Bucovinei. Deși purta mitră, deși era arhi-păstor, se considera un frate mai mare al preoților de mir, pe umerii cărora stă, alături de cinul monahal, mergerea înainte a Bisericii lui Hristos.

4. Monahismul în Bucovina anilor 1945-1948

Monahismul ortodox din această perioadă va fi ținta predilectă a organelor de conducere comunistă⁴², mănăstirile fiind considerate adevărate „cuiburi de reacționari”⁴³. Tocmai de aceea organele de propagandă comunistă încearcă, prin informatorii lor, să insufle ideea că „mănăstirile, cu mici și fericite excepții, nu sunt focare de moralitate și cultură, iar ceea ce s-a spus despre aportul lor în cultură și civilizația română în trecut pășește uneori în domeniul mitului, astfel că starea de azi a mănăstirilor nu trebuie comparată cu cea din trecut, ci cu cea care trebuie să fie conform menirii lor și spre a justifica existența în organismul statului”⁴⁴. Pentru a pune rânduială în aceste lăcașuri, Locotenentul de Mitropolit Emilian se

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Reorganizarea misiunii eparhiale*, în „Cuvântul Adevărului”, an LXXIX (1948), nr. 3, p. 38.

⁴² Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă sub regimul comunist*, vol. I, București, 2001, p. 40.

⁴³ Adrian Nicolae Petcu, *Securitatea și cultele în 1949*, în vol. *CNSAS, Partidul, Securitatea și Cultele, 1945-1949*, Editura Nemira, București, 2005, pp. 196-200.

⁴⁴ *Ibidem*.

lovește de mari greutate. Pe de o parte, pentru că se căutau deja pre-texte că aceste lăcașuri sunt inutile, pe de altă parte, pentru că, date fiind ispitele vremurilor, stareții unor mănăstiri au uitat de fireasca ascultare monahală și și-au găsit cu totul alte preocupări. Explicațiile pentru această stare de lucruri sunt fie din faptul că în fruntea unor astfel de mănăstiri erau foști preoți de mir, fie monahi ce nu experimentaseră niciodată ascultarea în adevăratul sens al cuvântului. Mitropolitul Emilian încearcă să pună rânduială în mănăstiri, dar, după cum s-a relatat mai sus, lucrurile nu erau ușor de rezolvat. La Mănăstirea Sucevița, transformată de Mitropolitul Visarion Puiu în mănăstire de maici, erau multe nereguli; astfel că ierarhul este nevoit să ia atitudine, numind o nouă conducere și îndemnând a se organiza un atelier de țesut pânză și covoare, dar și o prisacă (stupărie). Situația neclară de la Vatra Moldoviței, care era pe cale de desființare, îl determină pe locotenentul de mitropolit să reactiveze acest monument de artă, numind o nouă stareță, sperând în crearea unui centru spiritual activ. Schitul Piatra Tăieturii avea să cunoască o „tragedie puțin obișnuită în Bucovina; în seara de 18 octombrie 1945, indivizi necunoscuți l-au asasinat pe starețul schitului, fondator al acestui locaș”⁴⁵, autoritățile vremii declarând că a fost vorba despre un jaf. Mănăstirea „Sfântul Ioan” din Suceava nu mai avea același răsunset cultural ca altădată, remarcabil fiind totuși faptul că se menține pelerinajul la moaștele Sfântului Ioan cel Nou.

O problemă deosebită pentru monahismul bucovinean a constituit-o Mănăstirea Putna, aici problemele fiind semnalate încă de pe vremea Mitropolitului Visarion Puiu. Acesta a interzis cazarea vizitatorilor în incinta mănăstirii, luându-se hotărârea de a se construi o casă pentru pelerini. La conducerea mănăstirii s-au perindat mulți stareți, ceea ce nu a asigurat o coerență și o autoritate în rezolvarea vieții monahale de aici. Trebuie remarcat și faptul că mănăstirile și schiturile Bucovinei s-au constituit în focare de rezistență împotriva noii stări de lucruri din țară⁴⁶. Dincolo de aceste incoerențe și lipsuri, monahismul bucovinean a reușit să păstreze o anume stare

⁴⁵ *De la mănăstiri și schituri. Asasinarea unui călugăr*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII (1946), nr. 3, p. 11.

⁴⁶ Adrian Nicolae Petcu, *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la rezistența anticomunistă*, în *Mișcarea armată de rezistență anticomunistă din România, 1944-1962*, București, 2002, pp. 183-187.

de optimism în sufletele credincioșilor, care, ca întotdeauna, și-au găsit un sprijin și o mângâiere absolut necesară în vremea tulbure de atunci.

5. Locotenentul de Mitropolit al Bucovinei Emilian Antal și conducerea Fondului Bisericesc

Fondul Bisericesc al Bucovinei a fost una din instituțiile cele mai râvnite de ocârmuitorii vremurilor, la fel ca „dulcea Bucovina”, acest pământ binecuvântat, dar și supus vicisitudinilor vremii⁴⁷. Emilian Antal a încercat în acele tulburi vremi să apere și să țină sub jurisdicția Bisericii Fondul Bisericesc al Bucovinei⁴⁸, după cum mărturisește el însuși: „Dacă nu-l vom apăra, atunci Biserica și însăși regiunea aceasta vor suferi economiceste”⁴⁹. Această instituție a Bucovinei a fost întemeiată pe 29 aprilie 1786, prin „Decizie pentru regularea afacerilor preoțești, bisericești și școlare în Bucovina”, emisă de Consiliul Aulic de Război din Viena⁵⁰. Din păcate, așa cum s-a mai spus, fundația a fost râvnită de mai toate partidele ce s-au perindat la conducerea țării între cele două războaie mondiale⁵¹, însăși retragerea Mitropolitului Visarion Puiu trebuind pusă în legătură cu aceasta⁵². Nici astăzi această problemă nu este pe deplin rezolvată.

Cea mai cruntă nedreptate comisă asupra acestui teritoriu și asupra averii obștii bucovinene a fost făcută însă prin decretul-lege pentru înființarea Eforiei Fondului Bisericesc din Bucovina, publicat în Monitorul Oficial din 29 iunie 1940. Dacă până atunci, prin Legea de organizare bisericească (art. 39-43), se stabilise că „Biserica are dreptul și datoria de a păstra tot ce deține azi și de a aduna averi, mobile și imobile, de orice fel, spre a le întrebuința pentru Biserică

⁴⁷ Prof. dr. Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei*, Editura Oscar Print, București, 1999, p. 7.

⁴⁸ Dr. Ion Nistor, *Istoria fondului Bisericesc din Bucovina*, f.a., p. 14.

⁴⁹ *Serbarea noului an*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII, nr. 1, ianuarie 1946, p. 5

⁵⁰ Ing. Gh. Constantinescu, *Averile bisericești din Bucovina*, Editura Mitropoliei Bucovinei, Cernăuți, p. 9.

⁵¹ ANR, fond Tomescu Constantin, Dosar nr. 2, p. 254

⁵² Constantin Tomescu, *Prietenul meu Visarion Puiu*, ediție, note și addenda de Pr. Dumitru Valenciuc și Dragoș-Radu Mihai, Tipografia Rof, Suceava, 2005, pp. 37-38.

și așezămintele ei”, acum, prin decret, se răpea tocmai acest drept al Bisericii.

În astfel de condiții nu pe deplin lămurite, Mitropolitul Tit demisionează, fiind înlocuit de Episcopul Emilian Antal Târgovișteanul, care, în urma delegării sale de Patriarhul Nicodim, a luat în primire conducerea Fondului Bisericesc, pe 8 martie 1945. După instaurarea guvernului Dr. Petru Groza, nu a fost mai ușor să refaci nedreptatea făptuită deja de un regim totalitar, pentru că se pregătea instaurarea altuia.

Evenimentele se succed în conformitate cu evoluția planului de preluare a puterii de către comuniști, de confiscarea tuturor averilor, fie ele particulare, fie bisericești. Totuși, în 1946, pe 28 aprilie, prin Decizia nr. 12 a Consiliului de Miniștri, se numește un Consiliu de administrație a Fondului Religionar al Mitropoliei Bucovinei. În fruntea acestui Consiliu a fost numit IPS Emilian, ca președinte, din conducere mai făcând parte, așa cum a fost porunca, „muncitori și țărani”. Decretul-lege și statutul prevăd ca scop al Fondului Bisericesc „îmbunătățirea, sporirea și valorificarea bunurilor bisericești ce îi sunt încredințate pentru administrare, ca din venituri să se acopere cheltuielile de administrare necesare Fondului Bisericesc și Mitropoliei Bucovinei, precum și cele necesare pentru ridicarea vieții religioase, culturale, sociale și economice din regiune”⁵³. Situația de oarecare avânt economic al zonei bucovinene nu avea să dureze prea mult, deoarece în 1948 este adoptată noua Constituție, aceasta ducând la îngrădirea proprietății particulare și, în final, la naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de transport și de asigurări. Deposedările de averi dinspre proprietatea privată către proprietatea de stat s-au făcut treptat, sugerându-se populației că totul este în favoarea celor mulți și săraci. Pregătirea naționalizării s-a făcut în cel mai strict secret, burghezia a fost surprinsă nepregătită pentru asemenea acțiuni de distrugere, sustragere și înstrăinare a patrimoniului privat. Naționalizarea Fondului Bisericesc a început cu exproprierea pădurilor, continuând cu aceea a fabricilor de cherestea din Câmpulung Moldovenesc, Moldovița, Vama, Frasin și altele.

Arhipăstorul de la Suceava adresează un memoriu lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe 7 septembrie 1948, solicitând reconsiderarea

⁵³ Monitorul Oficial, anul CXIV, nr. 92, miercuri 17 aprilie 1946, pp. 3930-3931.

poziției statului față de această proprietate a Bisericii. El arăta că parohiile nu aveau fonduri proprii, toate fiind concentrate în Fondul Bisericesc și din acesta se dădeau ajutoare atât personalului clerical, cât și populației sărăcite de război. Solicita ca măcar personalul bisericesc să aibă salariile asigurate prin bugetul Ministerului Cultelor, avându-se în vedere faptul că până la acea dată Fondul Bisericesc a adus venituri însemnate la bugetul statului⁵⁴.

O altă intervenție pe această temă este făcută de Locotenentul de Mitropolit Emilian și către Sfântul Sinod, care hotărăște la 18 octombrie 1948 „să lase în suspensie cererea făcută de Arhiepiscopia Sucevei de a i se restitui Fondul Religionar din Bucovina, care a fost naționalizat prin Legea naționalizării”⁵⁵.

6. Activitățile culturale – preocupări constante ale Întâistătorului Bisericii din Bucovina, Emilian Antal

Data fiind situația grea în care se găsea la acea vreme Facultatea de Teologie, chiriarul a stăruit pentru acordarea a 21 de burse, subvenții materiale și subvenții pentru plata salariilor personalului din internatul teologic. Colaborarea cu Facultatea de Teologie a fost bilaterală: în timp ce mitropolitul încerca prin aport material să sprijine instituția, profesorii și studenții facultății susțineau conferințe și concerte în satele parohiilor sucevene. În afara Facultății de Teologie, Locotenentul de Mitropolit Emilian considera necesară reactivarea Școlii de cântăreți bisericești. Astfel, pe 18 septembrie 1945, cu adresa 6363/945, anunța că „Școala de cântăreți bisericești a Mitropoliei Bucovinei de sud se va redeschide, începând cu anul școlar 1945/1946, la Mănăstirea Dragomirna, cu clasele I, II, III, IV”⁵⁶, care va funcționa ceva timp și după ce Mitropolia Bucovinei a fost desființată⁵⁷. În acest sens, starețul Mănăstirii Putna, Paisie Prelipcean, este transferat la școala de cântăreți. Implicarea vlădiciei Emilian în

⁵⁴ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Fond Arhiepiscopia Sucevei și Maramureșului, dosar personal 10.

⁵⁵ *Dezbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1948*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXVI, 1948, p. 657.

⁵⁶ *Colaborarea dintre Biserică și școală*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII, 1946, p. 67.

⁵⁷ Pr. Ion Vicovan, *Mitropolia Moldovei și Sucevei la jumătatea veacului al XX-lea, pagini de istorie*, Ed. Performantica, Iași, 2009, p. 84.

viața școlii nu s-a oprit doar la cele cu profil teologic. Astfel, pe 29 octombrie 1945, au fost redeschise cursurile școlilor secundare printr-un Te Deum solemn săvârșit de mitropolit la Mănăstirea „Sfântul Ioan”. Pe 22 decembrie 1946, ierarhul participă la sfințirea Gimnaziului Unic din Bucșoaia, unde, în cuvântul său, a insistat asupra „importanței inaugurării noului institut de învățatură care, prin sfințirea săvârșită, pășește pe făgașul tradițional al legăturilor dintre Biserică și școală”⁵⁸. Întâistătătorul Bisericii bucovinene a fost convins că numai o bună colaborare între școală și Biserică poate avea roade folositoare neamului. De aceea, pe de o parte, el acordă subvenții și ajutoare elevilor orfani și nevoiași, iar pe de altă parte, școala contribuie la conturarea profilului moral creștin al elevilor.

„Cultura nu se câștigă numai în școală, ci mai mult din cărțile pe care trebuie să le citească omul toată viața, după ce a ieșit de pe băncile școalelor”, avea să sublinieze el într-una din pastoralele sale; gândul de a înființa o tipografie l-a preocupat încă de la venirea sa la Suceava. Tipografia a fost înființată în toamna anului 1946 (25 noiembrie), când se vor tipări nr. 10-12 din „Foaia Oficială” a eparhiei. Mitropolitul Emilian avea experiența lucrului tipografic încă de la Episcopia Argeșului, unde, în 1943, a deschis o tipografie: „Nici nu pot concepe o eparhie fără o tipografie proprie, așa cum socotesc că trebuie să aibă o librărie a ei, un atelier de odoare și obiecte bisericești și o fabrică de lumânări”⁵⁹.

Presa bisericească, cu importante evoluții în anii din urmă, a intrat în atenția ierarhului pentru o revigorare chiar în acele condiții mai puțin prielnice. Locotenentul de Mitropolit Emilian, apreciind acțiunea de luminare a poporului desfășurată până acum de revista „Credința” (editată de Mitropolitul Nectarie începând cu 1922), a aprobat continuarea editării ei, începând cu 1 noiembrie 1945⁶⁰. Deși ar fi vrut să editeze și alte publicații, vremurile erau potrivnice; el a deschis totuși paginile „Foi Oficiale” scrisului preoțesc. Așa se face că în paginile unei publicații destinate inițial publicării ordinelor și îndrumărilor oficiale încep să apară reportaje, articole pe teme

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Emilian Antal, *Tipografia noastră eparhială*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII (1946), nr. 101-102, p. 1.

⁶⁰ *Reapare revista „Credința”*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVI, nr. 3, 1 nov. 1945.

pastorale, recenzii de cărți, știri ce privesc viața Bisericii⁶¹. Prin această deschidere se dă un spirit nou „Foi Oficiale”, mai aproape de sufletul cititorilor. De aceea, pe 1 ianuarie 1948, schimbă numele publicației din „Foaia Oficială a Mitropoliei Sucevei” în „Cuvântul Adevărului”. În acest oficios al Mitropoliei, vlădica Emilian, va fi prezent în fiecare număr cu îndemnuri pastorale, cuvântări arhieresti, rapoarte de activitate ale Mitropoliei, diverse articole pe teme pastorale.

Având la dispoziție o tipografie și cunoscută fiind dragostea mitropolitului pentru cuvântul scris, este lesne de înțeles că pasul următor al acestuia a fost înființarea unei colecții de carte creștină, care să aducă credincioșilor lumina credinței. Vom aminti, în continuare, câteva dintre titlurile apărute în perioada de pastorație a arhierelui Emilian:

- *Cuvinte folositoare ale Sfinților bătrâni*, o culegere de pilde și învățături din *Pateric*;

- *Muncă și credință la poporul român*, Pr. Dr. O. Tarangul;

- *Temeiurile și foloasele credinței*, Pr. Dr. Ștefan Slevoacă;

- *Slujba acatistului Sf. Ioan cel Nou, Pătimirea și minunile Sf. Ioan cel Nou de la Suceava*;

- *Carte de rugăciuni*, în două ediții, cărți publicate cu binecuvântarea Mitropolitului Emilian. Interesant prin conținut este și *Calendarul creștin pe anul bisericesc 1948*, un volum de 98 de pagini, destinat credincioșilor simpli, oferindu-le lecturi moralizatoare, sfaturi și îndemnuri, nelipsind însă inevitabilele „orientări” ale regimului (puține cantitativ și calitativ). Se cuvine să amintim că toate aceste publicații au apărut într-o perioadă de aspră supraveghere a regimului care se instaurase în țară. Cu experiența tradițiilor ardelenene în a se organiza mai ales pe timpul posturilor conferințe și concerte ale studenților teologi, Locotenentul de Mitropolit Emilian inițiază desfășurarea, în timpul Postului Mare, a unui „ciclu de conferințe sub numele de *Credință și progres*”; la aceste frumoase „tălmăciri” ale Sfinței Scripturi și ale cuvintelor de folos duhovnicesc, se adaugă programe de recitări și cântări religioase interpretate de studenți teologi sau de elevi ai liceelor sucevene. În primăvara anului 1948 însă, tradiția abia înfiripată este întreruptă, vlădica Emilian fiind convins

⁶¹ Pr. D. Valenciuc, *Cuvântul preoțesc: Gazetă profesională a clerului din Bucovina. 1934-1942*, Editura „Bucovina istorică”, Suceava, 2002, p. 18.

că zilele păstoririi sale la Suceava îi sunt numărate, deoarece prin Legea de raționalizare a învățământului teologic universitar, Facultatea Teologică suceveană este desființată, iar organizarea unor astfel de manifestări imposibil de realizat.

Una dintre preocupările Bisericii, încă de la începuturi, a fost grija pentru cei suferinzi cu trupul și cu sufletul. Sub lozinca „Totul pentru lecuirea răniților războiului” și din inițiativa organizației „Apărarea Patriotică”, între 1-31 octombrie 1945, chiriarhul bucovinean a început o campanie pentru sprijinirea văduvelor, orfanilor, invalizilor și a deportaților. Avea deja experiența unor astfel de acțiuni, căpătată din perioada când a activat (după Primul Război Mondial) în Transilvania. Astfel, el consideră că membrii comunității parohiale trebuie să se implice în aceste acțiuni caritative pentru a suplini asistența rigidă și oficială a organizațiilor statale. „E altceva a face milă creștină, unde fapta este săvârșită direct de miluitor, fără intermediar..., când se produce emoția sufletească, (...) și cu totul altceva a face asistență caritativă și socială, unde ajutorarea este prin intermediari.”⁶² Urmare anilor de foamete prin care au trecut bucovinenii, vlădica Emilian emite o carte pastorală, în care încearcă să pună în rânduială acțiunea de ajutorare, eliminând pe cei care, cu ajutorul darurilor oferite de preoți și credincioși, făceau propagandă politică. În acea scrisoare pastorală episcopul roagă preoții să se implice în organizarea de comitete parohiale pentru ajutorarea celor din orfelinate, dar și a celor de acasă, rămași în nevoi. Acțiunile filantropice au fost numeroase, iar implicarea chiriarhului a fost evidentă; din însemnările sale, se cuvine să amintim îndemnul către preoții din parohii de a lua în îngrijire câte un orfelinat și de a contribui astfel la completarea fondurilor alocate acestor locașuri de asistență socială. Ulterior va numi preoți ca directori ai acestor orfelinate. De asemenea, implică Fondul Bisericesc în ajutorarea orfelinelor cu lemne de foc, dar și cu bani pentru îmbrăcăminte sau rechizite școlare. În afara orfelinelor, grija pentru cei aflați în nevoi a însemnat pentru arhipăstor și ajutorarea celor aflați în detenție, în penitenciare. Pe 17 martie 1946, se săvârșește slujba sfințirii Capelei Penitenciarului Suceava, ocazie cu care își exprimă regretul că „cel mai mare edificiu din acest

⁶² Locotenent de Mitropolit Emilian Antal, *Lucru de milă creștină*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII (1946), nr. 2, p. 12.

oraș nu servește ca orfelinat, spital sau instituție de cultură, ci de închisoare”. Impresionat de situația deținuților, Emilian Antal se adresează preoților din parohiile sucevene „să arate enoriașilor îndatorirea creștinească de a ajuta pe cei din închisori și să ia inițiativa ajuto-rării cu alimente a deținuților din Penitenciarul Suceava”⁶³.

Pe timpul păstoririi sale, Arhiepiscopul Emilian la Suceava a trebuit să organizeze primirea delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, condusă de Patriarhul Alexei, care a ajuns la Suceava în ziua de 10 iunie 1947. A fost întâmpinat de Locotenentul de Mitropolit, Emilian, apoi delegația a vizitat Mănăstirea Voroneț și Sucevița, unde va și prânzi. De aici delegația va pleca spre Rădăuți, apoi spre Iași. Ierarhul rus a fost plăcut impresionat de cele văzute în Bucovina, dar și de ospitalitatea deosebită cu care a fost primit în Eparhia Bucovinei⁶⁴.

7. Suferințele și sfârșitul călătoriei pământești a Arhiepiscopului Emilian Antal

Vremurile tulburi au permis ca în multe instituții statale și nu numai să se aducă la suprafață sau la conducere oameni cu o moralitate îndoielnică. În aceste condiții, în Bucovina încă se mai găseau primari gospodari ai satelor sau slujitori ai Bisericii care încercau să mențină viața spirituală după datină. Aceste eforturi implicau însă riscuri, pentru că nou-veniții la putere reacționau violent, trimițându-i în lagăre sau închisori, sub eticheta de „reacționari, antonescieni sau fasciști”.

Cu toate aceste piedici, au existat oameni, mai ales clerici, care și-au asumat riscul și au spus adevărul sau și-au afirmat poziția față de noul regim instaurat, în mod public. Atât Biserica, cât și populația priveau cu neîncredere noua conducere așa-zis democratică. Între personalitățile care au încercat să convingă cât de importantă este Biserica în societate a fost și Episcopul Emilian Antal, care s-a luptat din răspuțeri să revigoreze viața spirituală și chiar materială a străvechii Bucovine.

După o perioadă de trei ani de rodnică activitate în condiții neprielnice, Locotenentul de Mitropolit Emilian Antal a intrat sub

⁶³ † Emilian, *Sfințirea bisericii Penitenciarului Suceava*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, an LXXVII (1946), nr. 4, p. 45.

⁶⁴ I.P.S.S. *Patriarhul Alexei în Eparhia Sucevei*, în „Foaia Oficială a Mitropoliei Bucovinei”, nr. 7-15, iulie 1947, p. 3.

tăvălugul istoriei și al vremurilor în care a păstorit Mitropolia Bucovinei. Bucurându-se pentru o perioadă de sprijinul lui Emil Bodnăraș, ca Președinte al Consiliului de Miniștri, ce avea în subordine și Ministerul Cultelor, a intrat apoi în dizgrația autorității laice și bisericesti, după ce acesta a trecut la Ministerul Apărării Naționale.

Debarcarea din scaunul mitropolitan a Arhiepiscopului Emilian fusese pregătită în ascuns; dacă pe 5 septembrie mitropolitul săvârșea slujba de resfințire a bisericii din Bădeuți, nebănuind nimic despre schimbarea sa, pe 17 septembrie, Prezidiul Marii Adunări Naționale emite Decretul nr. 244 pentru desființarea Mitropoliei Ortodoxe a Sucevei și contopirea acesteia cu cea a Maramureșului. A doua zi, pe 18 septembrie 1948, un nou decret, purtând numărul 1630, face pomenire de nou-creata eparhie și cu un titular⁶⁵, în persoana lui Sebastian Rusan⁶⁶ deci, în mod indirect, Emilian Antal este îndepărtat. Ulterior, prin hotărârea Sfântului Sinod, se anunță „încetarea delegației Preasfințitului Arhiepiscop Emilian Antal Târgovișteanul de Locotenent de Arhiepiscop al fostei Arhiepiscopii a Sucevei și Rădăuților”⁶⁷.

După ce este „eliberat” de grijile eparhiei, Arhiepiscopul Emilian Antal Târgovișteanul se stabilește în București, unde mai participă o vreme la lucrările Sfântului Sinod, în calitate de raportor al comisiei pentru învățământ din cadrul forului legiuitor al Bisericii Ortodoxe Române. Însă, odată cu publicarea „Statului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române”, prin decretul nr. 233/23 februarie 1949, nu a mai putut participa nici la acestea.

8. Vremea de surghiun la Neamț, Cozia și Toplița.

Șederea la București a lui Emilian Antal, chiar dacă fără vreo slujbă, nu era prea bine văzută de autoritățile comuniste. Era în plină desfășurare reorganizarea monahismului și a învățământului teologic. De aceea este numit profesor la Seminarul de la Neamț. Prin adresa cu nr. 1487, din 1 februarie 1949, Ministerul Cultelor făcea cunoscută lista profesorilor care urmau să predea la seminarul

⁶⁵ *Solemnitatea instalării I.P.S. Arhiepiscop Sebastian în scaunul Arhiepiscopiei Sucevei și Maramureșului*, în „Cuvântul Adevărului”, nr. 11-12, 1948, p. 16.

⁶⁶ Pr. Ion Vicovan, *Mitropolitul Sebastian Rusan, 1950-1956, o flacără aprinsă într-o epocă de întuneric*, Editura Performantica, Iași, 2008, p. 35.

⁶⁷ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Fond Arhiepiscopia Sucevei și Maramureșului, dosar 10.

nemțean, iar pe 10 februarie Arhiepiscopul Partenie Ciopron a fost numit directorul acestei instituții. Printre numele profesorilor numiți erau episcopii Atanasie Dincă, Pavel Șerpe, Eugeniu Laiu și Emilian Antal. În mai 1949, Emilian Antal va deveni director al Seminarului, pentru o scurtă perioadă⁶⁸. Chiar dacă este apreciat de corpul didactic și de seminariști ca bun profesor și director, regimul „democratic”, prin Direcția Regională a Securității Poporului, îl va urmări și va întocmi tot felul de rapoarte care să-l incrimineze pe arhiepiscop de „atac la regimul democratic”. Într-un raport se spune că „numitul Emilian Antal are o atitudine huliganică, că trece clasa numai pe slugile lui și că face afirmații josnice la adresa conducătorilor Guvernului R.P.R.”. Acuzațiile se țin lanț și se diversifică, Emilian Antal fiind încriminat de un procuror-ziarist din Piatra Neamț că ar fi legionar sau măcar simpatizant. În articol se arată că „aici la mănăstire vine o mulțime de lume și el face mare propagandă”, incitând poporul la răzvrătire. Este acuzat, de asemenea, că ar avea ascunse la Vovidenia „patru revolvere, două arme automate și o mulțime de muniții. Are la dânsul un tablou cu 60 persoane care au fost legionari și le dă diferite instrucțiuni cum să pregătească poporul pentru o răscoală mare...”. În acest timp, în Mănăstirea Neamț s-a adunat un adevărat sobor de arhiepiscopii foști episcopi, vicari sau având alte funcții desființate, care tindea să devină o adevărată școală de duhovnicie lucrătoare, la care se adăugau și călugării Neamțului, ceea ce nemulțumea regimul. În consecință, s-a luat măsura împrăștierii lor prin alte locuri.

Numirea Arhiepiscopului Emilian Antal în fruntea obștii de la Mănăstirea Cozia a fost și o consecință a reorganizării sinodale, aprobate prin Decretul nr. 233/23, februarie 1949⁶⁹. Aceasta a dus la desființarea multor posturi de arhiepiscopii și episcopi vicari la eparhii, astfel că aceștia, nedoriți de regim sau incomozi pentru nou-numiții în funcțiile ecleziaste, au rămas fără vreun loc de muncă⁷⁰. Emilian Antal a fost îndepărtat de la Neamț atât pentru că devenise incomod, cât și pentru

⁶⁸ Arhid. Ioan Ivan, Pr. prof. Ioan Mihoc, *Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț*, în volumul *Două secole de învățământ teologic seminarial (1803-2003)*, volum aniversar, Trinitas, Iași, 2003, p. 123.

⁶⁹ C. Aioanei și Frusinica Moraru, *B.O.R. în luptă cu „diavolul roșu”*, în „Altarul Banatului”, an XII (LI), 2001, nr. 1-3, p. 88.

⁷⁰ Pr. prof. dr. Ioan Dură, *Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române îndepărtați din scaune și trimiși în reclusiune monastică de către autoritățile comuniste în anii 1944-1981*, în „Altarul Banatului”, an XIII (LI), 2002, nr. 10-12, pp. 33-35.

„spargerea” vetrei de duhovnicie ce se înfiripase acolo și se dovedea o amenințare la adresa autorităților. Așadar, numirea ca stareț la Mănăstirea Cozia nu a fost întâmplătoare, dar s-a făcut cu respectarea canoanelor bisericești; mai toți arhierii de la Neamț au fost împărășiați pe la mănăstiri ca stareți. Din notele informative ale Securității se recunoaște că nu s-a încetat urmărirea sa, sugerându-se ideea că ar putea fi folosit de noua orânduire ca informator.

La Cozia, supravegherea lui Emilian Antal, ca de altfel a tuturor celor din obște, a fost permanentă, aceștia fiind considerați adevărați „partizani”. În aceleași rapoarte ale Securității sunt interpretate predicile starețului Emilian Antal, arătându-se că acestea ar ataca direct doctrina materialistă, ca și pe conducătorii orânduirii. Edificatoare este concluzia unui informator că „în general, se constată: mănăstirile sunt cuib de reacțiune, de dezmăț. Nu au nici un rost în construirea societății socialiste. Sunt habotnici, dar ignoranți. Se păstrează atitudinea reacționară în conducere și membri. Se nutrește constant atitudinea ostilă regimului și așteaptă schimbări. Mănăstirile sunt legate una cu alta, au contact în menținerea atmosferei dușmănoase. Făcându-se deocamdată o contopire a lor, multe edificii ar putea fi folosite ca sanatorii, colonii de odihnă, școli etc. Cozia, prin Antal, excelează în conducerea reacțiunii clericale și monahale”⁷¹.

Alteori, în aceste note informative-acuzații se speculează prietenia arhierelui cu clericii de alte confesiuni: „Antal nu prea este ortodox, pentru pregătirea călugărilor acesta le citește din cărțile de meditații ale călugărului catolic iezuit Rodriguez”⁷². Antal avea prietenii și cu alți clerici de confesiuni neortodoxe, greco-catolici, luterani sau protestanți, or acest lucru nu putea să nu fie observat de ochii vigilenți ai Securității naționale.

Organele de Securitate își dau seama că au de-a face cu o persoană cu multă „priză” la auditoriu, în colectivitatea pe care o păstorește; iată de ce se încearcă recrutarea sa în rândurile Securității, de data aceasta printr-un șantaj privind rezolvarea ceva mai favorabilă a situației preotului Valeriu Antal, rudă cu arhierul, aflat în închisoare sub acuzația de legături cu organizația „Sumanelor Negre”. Preotul Valeriu Antal fusese condamnat la 15 ani de închisoare ca fiind

⁷¹ *Ibidem*, p. 180.

⁷² *Ibidem*, p. 181.

legăturile sale cu „Sumanele Negre”. Securitatea, folosindu-se de acest grad de rudenie, deși îndepărtat, și de o cerere făcută de Valeriu Antal de a fi rejudecată cauza sa, propune episcopului colaborarea cu organele de represiune, „pentru ca nepotului să i se ușureze pedeapsa”⁷³.

Încercarea de recrutare nu a dat rezultatul dorit, arhiepiscopul predând la un moment dat niște note informative fără valoare, doar un soi de reclamații la adresa autorităților locale. Prin urmare, Securitatea abandonează gândul utilizării ca informator a acestuia, el rămânând în continuare sub urmărire.

9. De la Toplița, călător către Cer

Mănăstirea Toplița, ctitorie a Patriarhului Miron Cristea, a fost sfințită în 1928, cu hramul Sfântului Prooroc Ilie, „ca să pomenească în ea ostașii români, căzuți pe strămoșescul pământ al Basarabiei, al Bucovinei și al Ardealului, pentru desrobirea lor”⁷⁴.

Anul 1952 avea să aducă o schimbare în viața Arhiepiscopului Emilian, prin transferul său la Mănăstirea Toplița și înscăunarea, pe 19 august, ca stareț al acestei mănăstiri, ctitorie a unchiului său. Mănăstirea, care arareori a trecut de patru viețuitori, abia mai putea ține trează conștiința ortodoxă în mijlocul frământărilor vremurilor la poposirea Arhiepiscopului Emilian.

Stabilirea la Toplița a însemnat pentru Emilian Antal o revenire printre ai săi, dar pentru Securitate va deveni un nou loc de urmărire și de redactare de rapoarte, culminând cu referatul care voia să determine arestarea mult încercatului ierarh. În acest document se atrage atenția asupra afirmației acestuia cu privire la „aprovizionarea Chinei și a Coreei cu alimente, în loc să se asigure hrană pentru populația țării noastre, unde băntuie scumpetea”⁷⁵. O altă acuzație gravă este aceea că „s-a verificat, de asemenea, că în pivnița mănăstirii stau ascunse rachete și focoase de brand, lucru de care are cunoștință E.A., însă nu a luat măsuri de a fi predate celor în drept; fiind

⁷³ *Ibidem*, p. 182.

⁷⁴ Ion Rusu Abrudeanu, *Patriarbul României Dr. Miron Cristea, Înalț Regent*, Editura Cartea Românească, București, vol. I, p. 437

⁷⁵ A.C.N.S.A.S., fond informativ Emilian Antal, dosar 5399, vol. I, p. 283.

„un element recalcitrant și periculos regimului nostru. Toate acestea îndreptățesc arestarea lui Emilian Antal și trimiterea în fața justiției”⁷⁶.

Acest lucru nu s-a întâmplat, dar urmărirea sa la Toplița și în toate deplasările sale a continuat. De remarcat este faptul că, deși se știa urmărit, deși era interogată de multe ori de ofițeri ai Securității, vlădica a rămas același răzvrătit împotriva abuzurilor făcute de mai marii orânduiri, ca și împotriva mersului nefiresc al unei societăți construite sub ideologia materialistă.

Uneori, în „convorbirile-interogatorii” cu ofițerii de Securitate, cel vizat mai „îndulcește” discursul, elogiind unele realizări ale regimului, dar nu uită să le reamintească acestora că este bun prieten cu Emil Bodnăraș, pe care îl vizitează ori de câte ori poposește în București (aceasta se întâmpla în mai 1963, la mai bine de 10 ani de când era stareț la Toplița).

Pe 28 septembrie 1966, șeful Secției Raionale a Direcției Regionale Mureș înainta un referat cu propunerea de trecere în evidență pasivă a „numitului Antal E. din comuna Toplița, suspectat P.N.C. Goga, dosar nr. 1063”. Acest lucru nu s-a întâmplat, deși în 1964 a fost decorat cu Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România, clasa a III-a, pentru merite deosebite în construirea socialismului”. În fapt, această decorație nu era decât un act de recunoaștere a participării sale la Marea Adunare de la Alba Iulia, de pe 1 decembrie 1918. Decorația, ca și prietenia lui cu Emil Bodnăraș, l-a pus la adăpost de șicanele organelor de Securitate.

Odată cu trecerea timpului, cu unele împliniri în Mănăstirea Toplița, arhierul se simte tot mai împăcat cu sine și cu lumea; vremea rivalităților trecuse, iar mica obște îi aducea mulțumire sufletească, mai ales că alături îi avea ca ucenici pe cei cu care mai împărțise și alte locuri: Mihai Goia și fostul secretar patriarhal, Arhimandritul Melchisedec Dumitru, proinstarețul pribeag al Mănăstirii Neamț.

Cu bunăvoința ierarhilor Ardealului, vlădica Emilian slujește atât la Mănăstirea Toplița, cât și acolo unde este delegat de ierarhii transilvăneni. Printre altele, are bucuria de a participa la săvârșirea actului de canonizare a Sfinților Ilie Iorest, Sava Brancovici, Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Oprea Miclăuș. Interesant este faptul că la această slujbă de canonizare au participat și alți ierarhi îndepărtați

⁷⁶ *Ibidem.*

din scaunele canonice, Veniamin Nistor și Policarp Morușca, cărora le-a revenit onoarea de a deschide manifestările religioase prin săvârșirea Vecerniei, Privegherii și înconjurul Bisericii Reîntregirii cu sfințele icoane.

Despre ultimii ani ai vieții Arhiepiscopului Antal aflăm tot din rapoartele informatorilor, care pe 6 februarie 1970 menționau: „Cu Antal Emilian sursa se întâlnește foarte rar, deoarece acesta fiind în vârstă de 76 de ani, stareț al mănăstirii din Toplița, unde și locuiește, vine foarte rar în oraș și atunci când vine, vine cu trăsura, fiind și foarte bolnavicios în ultimul timp”.

Boala, ca suferință fizică, dar și suferințele sufletești pe care le-a îndurat în acest aproape un sfert de secol îl duc la „capăt de drum” și astfel își dă sufletul în mâinile Creatorului pe 15 iunie 1971.

Pregătirile pentru pogribanie vor fi conduse de Episcopul-Vicar al Mitropoliei Ardealului, Dr. Visarion Rășinăreanu (Mitropolitul Nicolae Mladin fiind la acea dată în America). Slujba de înmormântare a fost condusă de Mitropolitul Nicolae Mladin, revenit între timp în țară. A slujit un sobor alcătuit din: Mitropolitul Nicolae Mladin, Teofil al Clujului, Vasile al Oradiei, Visarion Rășinăreanu, o delegație de preoți din Sibiu, Arhimandritul Gamaliil Vaida de la Mănăstirea Cozia, Tit Teodor Moldovan de la Mănăstirea Lainici și alții.

Au ținut cuvântări: Ion Emil Lungeanu, reprezentantul Departamentului Cultelor, pastorul reformat Gheorghe Kristof din Toplița, pastorul evanghelic luteran Mihai Schuller din Bistrița, preotul romano-catolic Birtok Francisc din Toplița și Mitropolitul Nicolae Mladin.

Au mai participat starețul Mănăstirii Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, Prot. Barabas Benedek, episcopul Dr. Nagy Karoly, din partea Consiliului Diligent al Episcopiei Reformate din Cluj, Arhimandritii Ioan Dinu și Ioan Mihălțan. Din nefericire, de la București și de la Suceava nu a participat nimeni; s-a trimis doar o telegramă patriarhală.

Din cuvântarea rostită de pr. prof. Dumitru Călugăr amintim că „modestia și omenia i-au împodobit ființa și nu l-au părăsit niciodată, în nici una din slujbele de înaltă răspundere la care a fost chemat. A întâmpinat pe toți cu inimă de părinte, cunoscând că numai așa poate străluci dragostea lui Hristos între oameni. Nu i-a fost nicicând spre povară să stea la îndemâna oricui, în noapte sau zi, la vreme bună sau rea, la prilej de bucurie sau întristare.

După cuvenitele rugăciuni și cuvinte de rămas-bun, trupul ierarhului Emilian Antal a fost așezat în cripta de sub biserică Mănăstirii Toplița, alături de părinții Patriarhului Miron, ca acolo, în murmurul rugăciunii, să aștepte Învierea cea de obște.

Așa a sfârșit un arhiepiscop bun, blând și cuminte, un vlădică lesne iertător și bogat în bunătate, care a slujit Biserica lui Hristos cu smerenie, cu o pietate și o cumișenie rar întâlnite. Arhiepiscopul Emilian Antal a știut să facă din crucea suferinței și umilinței de pe pământ drum către bucuria și lumina Învierii.